

Світлана Міщенко

доктор економічних наук, професор,
Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи»,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Україна, Київ
smischenko1806@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1840-8579

Дмитро Дорофєєв

аспірант,
Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи»,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Україна, Київ
dmytrodorofiev@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3447-3688

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ У НЕБАНКІВСЬКОМУ ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено сучасний стан і перспективи запровадження та використання інновацій в небанківському фінансовому секторі України, що розглядається як самостійна системна фінансова інновація на внутрішньому фінансовому ринку. На основі аналізу основних тенденцій розвитку небанківського фінансового сектору визначено чотири основні етапи його становлення та розвитку: 1991-1999 рр. - період становлення на основі створення нових фінансових установ і використання нових фінансових інструментів, операції та технології; 2000-2008 рр. - етап інтенсивного інноваційного розвитку небанківського фінансового сектору; 2009-2013 рр - посткризове відновлення інноваційної діяльності; 2014 р. і до теперішнього часу - перехід до інтенсивного використання інновацій.

До основних проблем, які перешкоджають використанню фінансових інновацій в небанківському фінансовому секторі, належать: недостатній рівень капіталізації фінансових установ; недосконала законодавча та нормативна база; низький рівень інклюзивності фінансових послуг; відсутність механізмів управління впровадженням фінансових інновацій; недостатній рівень нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ у сфері використання фінансових інновацій.

Визначено основні види перспективних фінансових інновацій, які можуть бути використані в небанківському фінансовому секторі з метою стимулювання інноваційного розвитку, та обґрунтовано, що основними напрямками вирішення існуючих проблем є: посилення вимог до капіталу, платоспроможності та ліквідності фінансових установ; забезпечення ефективного функціонування розгалуженої мережі небанківських фінансових установ і стимулювання регіонального поширення фінансових інновацій; підвищення рівня корпоративного управління; вдосконалення систем регулювання діяльності небанківських фінансових установ у сфері застосування фінансових інновацій на основі використання кращої світової та європейської практики.

Ключові слова: небанківський фінансовий сектор, системна інновація, фінансова інновація, регуляторна інновація, етапи інноваційного розвитку, дифузія інновацій, інклюзивність фінансових послуг

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 5, бібл.: 42

JEL Classification: D53, G14, G23

Svitlana Mishchenko

Doctor of Science (Economics), Professor,
Banking University,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Ukraine, Kyiv
smischenko1806@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1840-8579

Dmytro Dorofeiev

PhD student,
Banking University,
Department of Finance, Banking and Insurance
Ukraine, Kyiv
dmytrodorofeiev@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3447-3688

CHALLENGES OF IMPLEMENTATION THE INNOVATIONS IN THE NON-BANK FINANCIAL SECTOR OF UKRAINE

Abstract. The article examines the current state and prospects for the introduction and implementation the innovations in the non-banking financial sector of Ukraine, which is considered as an independent systemic financial innovation in the domestic financial market. On the basis of analysis of the main trends of the non-banking financial sector, four main stages have been identified: 1991-1999 - the period of formation on the basis of the creation of new financial institutions and the use of new financial instruments, operations and technologies; 2000-2008 - the stage of extensive innovative development; 2009-2013 - post-crisis recovery; 2014 and to date - the transition to an intensive use of innovations.

The main challenges hampering the implementation of financial innovations include the following ones: insufficient level of capitalization of financial institutions; imperfect legislative and regulatory framework; low level of inclusiveness of financial services; lack of managerial mechanisms for the implementation of financial innovations; insufficient level of supervision of the non-bank financial institution activities in the field of the use of financial innovations.

The main types of perspective financial innovations are determined, and it is substantiated that the main directions of solving existing problems are the following: higher capital requirements, solvency and liquidity of financial institutions; ensuring efficient functioning of an extensive network of non-bank financial institutions and stimulating regional diffusion of financial innovations; increasing the level of corporate governance; improving the regulation systems of the non-bank financial institution activities in the field of using financial innovations based on the implementation the best European practices.

Keywords: non-bank financial sector, system innovation, financial innovation, regulatory innovation, stages of innovation development, diffusion of innovations, inclusiveness of financial services

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 5, bibl.: 42

JEL Classification: D53, G14, G23

Вступ. Небанківський фінансовий сектор сформувався історично в результаті виділення окремих банківських послуг і операцій в самостійні види діяльності, які вимагали специфічних знань, технологій та форм організації й управління. У світовій практиці особливо активним процес формування небанківського фінансового сектору був на початку 1980-х років у результаті лібералізації фінансових ринків, коли масово почали створюватися фінансові установи, які виконували як окремі функції банків, так і надавали специфічні фінансові послуги, що не властиві банківській діяльності. У цей час з'явилися інститути спільного інвестування, хедж-фонди, валютні біржі, інститути фінансових (кредитних) агентів тощо, які активно використовували як банківські, так і власні технології та інструменти.

Головними факторами виокремлення небанківського фінансового сектору зі складу банківської системи були: підвищення рівня концентрації банківської діяльності та поглиблення спеціалізації банків; розширення спектру банківських продуктів, послуг та операцій; поява попиту на специфічні фінансові послуги та продукти, який не могли задовольнити банки; розширення кола споживачів фінансових послуг і залучення до фінансової сфери дрібних інвесторів і споживачів; необхідність забезпечення інклюзивності фінансових послуг та інші.

У результаті дії цих чинників небанківський фінансовий сектор став важливою складовою сучасних фінансових систем. Варто зазначити, що цей процес продовжується й нині. Загальною світовою тенденцією є збільшення кількості небанківських фінансових посередників, обсягів виконуваних ними операцій, кількості клієнтів і розширення спектру фінансових послуг та операцій, в тому числі й інноваційних.

Значення небанківського фінансового сектору для фінансової та економічної систем країни обумовлене підвищенням рівня фінансової глибини економіки, що, в кінцевому підсумку, сприяє економічному зростанню. Як зазначається в науковій літературі, загальним правилом для більшості країн світу є наявність прямого зв'язку між рівнем фінансової глибини економіки та обсягом валового внутрішнього продукту на душу населення. Крім того, встановлено чіткий прямо пропорційний зв'язок між ефективністю функціонування фінансових посередників і фінансовим станом суб'єктів господарювання [Мищенко 2010].

Більшість науковців динамічний розвиток і ефективність діяльності небанківських фінансових установ безпосередньо пов'язують із появою та впровадженням фінансових інновацій. У науковій літературі переважає підхід, відповідно до якого фінансові інновації розглядаються як нова форма відносин, що виникає на основі поєднання нових умов, процесів і результатів діяльності з метою забезпечення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів і формування нових джерел одержання прибутку або іншого ефекту [Науменкова 2013].

Особливості використання інновацій у небанківському фінансовому секторі полягають у: широкому колі клієнтів, які пред'являють попит на специфічні фінансові продукти та послуги, більш короткому життєвому циклі інновацій в порівнянні з банківськими, значній капіталомісткості інновацій, високій швидкості дифузії інновацій від установ-новаторів до установ-послідовників, комплексному характері нововведень, який ґрунтується на поєднанні окремих послуг, операцій, продуктів і технологій, тощо.

Результати використання фінансових інновацій знаходять свій прояв у підвищенні якості фінансових послуг, розширенні їх асортименту, наданні послуг у більш зручній для споживачів формі, збільшенні кількості клієнтів, підвищенні рівня доступності фінансових послуг, збільшенні обсягів їх продажу, диверсифікації ресурсної бази, одержанні додаткового прибутку або іншого соціально-економічного ефекту та підвищенні добробуту

громадян. У зв'язку із загальними світовими тенденціями практичний інтерес має виявлення та характеристика основних тенденцій та процесів становлення й розвитку використання інновацій у небанківському фінансовому секторі України, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Дослідженню проблем використання інновацій у небанківському фінансовому секторі в науковій літературі приділяється достатньо багато уваги. Найбільш відомими є дослідження М. Міллера [Miller 1986], який здійснив аналіз використання фінансових інновацій у небанківському фінансовому секторі; С. Девеса та Р. Менсфілда [Deves, Mensfild 1983], заслугою яких є глибока розробка перших моделей дифузії інновацій; Мертона [Merton 1992], праці якого присвячені аналізу використання інновацій та їх впливу на економічний розвиток.

Вагомий внесок у вивчення проблеми фінансових інновацій зробили А. Л. Ментіон і М. Торккелі [Mention, Torkkeli 2014] та Р. Наполі [Naroli 2008], які визначили головні напрями інноваційного розвитку небанківського фінансового сектору. Принципово важливими є дослідження П. Туфано щодо швидкості просування фінансових інновацій [Tufano 1989] та перспектив розвитку інноваційного сегменту фінансового ринку загалом [Tufano 2003]. Світові тенденції та перспективи використання фінансових інновацій в небанківському секторі та їх вплив на добробут населення всебічно висвітлені Ф. Алленом [Allen 2012] та Дж. Персоном і В. Варзером [Persons, Warther 1997]. Дослідження питань інклюзивності фінансових послуг знайшло відображення в колективній монографії польських та українських вчених, яка присвячена стратегіям економічного розвитку Польщі та України [Strategies 2018]. В українській науковій літературі особливості інноваційного розвитку фінансового сектору досліджені значно менше.

У монографії Н. М. Пантелеєвої [Пантелеєва 2014] головна увага приділяється теоретичним аспектам використання банківських інновацій. В. Жупанин [Жупанин 2008] зосереджує свою увагу на проблемах залучення заощаджень населення на основі використання нових фінансових інструментів. У роботах С. В. Науменкової досліджуються теоретичні та практичні питання фінансової інклюзивності [Науменкова 2014], регуляторні аспекти підвищення рівня доступності до фінансових послуг [Науменкова 2013], а також питання становлення й розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення [Науменкова 2010]. Значна увага у науковій літературі приділяється питанням організації електронного бізнесу [Міщенко, Шаповалов, Юрчук 2003], використанню електронних грошей [Світовий 2008], вдосконаленню безготівкових роздрібних платежів [Міщенко 2014] тощо.

Окремим напрямом досліджень є аналіз проблем забезпечення стабільності функціонування небанківського фінансового сектору та підвищення ефективності регулювання й нагляду за фінансовими установами в умовах цифрової економіки [Предоплаченные 2008], [Міщенко 2010], [Naumenkova, Mishchenko, Mishchenko 2019] та Індустрії 4.0 [Dźwigoł 2013; Dźwigoł 2014; Dźwigoł 2015; Dźwigoł 2016a; Dźwigoł 2016b; Dzwigoł, Aleinikova, Umanska, Shmygoł, Pushak 2019b; Dźwigoł 2013; Dzwigoł, Dźwigoł-Barosz 2018; Marszałek-Kawa, Chudziński, Miśkiewicz 2018; Miśkiewicz 2019a; Miśkiewicz 2019b]. Комплексне дослідження питань розвитку небанківського фінансового сектору України зроблено в колективній монографії за редакцією В. Опаріна та В. Федосова [Фінансова 2016]. Разом з тим, значна частина проблем, що пов'язані з використанням інновацій у небанківському фінансовому секторі України, ще залишається поза увагою дослідників. Це, зокрема, стосується використання нових фінансових інструментів, продуктів і технологій, впровадження регуляторних інновацій, використання переваг електронного бізнесу

та цифрової економіки, розширення співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями тощо.

Результати дослідження. Формування небанківського фінансового сектору України, як важливої системної фінансової інновації розпочалося в 1991 р. одночасно зі створенням фінансової системи незалежної України. За цей час небанківський фінансовий сектор пройшов складний шлях свого становлення та розвитку, який можна розподілити на чотири головні етапи.

Перший етап. 1991-1999 рр. – становлення вітчизняної фінансової системи та розвиток небанківського фінансового сектору України на основі інститутів, які були сформовані в останні роки існування СРСР, формування фондового ринку та початок діяльності на ньому посередників – інвестиційних фондів та інвестиційних компаній (1994 р.), створення довірчих товариств (1993 р.), відновлення та розвиток ломбардного кредитування, становлення діяльності кредитних спілок, прийняття Закону України «Про страхування» (1996 р.) та створення вітчизняної страхової системи, започаткування лізингових операцій (1997 р.) тощо. Упродовж цього періоду було закладено законодавчі та інституційні засади формування небанківського фінансового сектору та створено нові фінансові інститути, яких раніше в Україні не існувало. Тому можна вважати, що, як нові фінансові інститути, так і використовувані ними операції та технології, для вітчизняного фінансового ринку були інноваційними.

Другий етап – 2000-2008 рр. характеризується бурхливим розвитком фінансового сектору, стрімким збільшенням кількості небанківських фінансових установ, зокрема, кредитних спілок, страхових компаній, інститутів спільного інвестування та недержавних пенсійних фондів, а також збільшенням їх активів. В цей час було прийнято Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001 р.), законодавчо врегульовано діяльність кредитних спілок і факторингових компаній (2001 р.), створено інститути спільного інвестування (2001 р.), прийнято Закон України «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), розпочали роботу недержавні пенсійні фонди (2003 р.); розвитку набуває іпотечний ринок, створено Фонди операцій з нерухомістю (2003 р.) та регулятор ринку небанківських фінансових послуг – Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України (2003 р.), затверджено Положення «Про Державний реєстр фінансових установ» (2003 р.), започатковано діяльність бюро кредитних історій (2005 р.), запроваджено електронні гроші (2008 р.). З точки зору запровадження та використання фінансових інновацій цей етап у функціонуванні небанківського фінансового сектору був найбільш продуктивним і його можна визначити як період екстенсивного розвитку. На кінець 2008 р. в Україні вже функціонувало 469 страхових компаній, 829 кредитних спілок, 314 ломбардів, 888 інститутів спільного інвестування, 109 недержавних пенсійних фондів, а їх активи перевищували 112 млрд. грн.

Третій етап – 2009-2013 рр. характеризувався післякризовим відновленням фінансового сектору, однак кількість небанківських фінансових установ поступово продовжувала зменшуватись. У 2011 р. було ліквідовано Держфінпослуг та створено на його основі Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, розширено її функції та повноваження, суттєво змінено принципи діяльності факторингових компаній (2010 р.) та інститутів спільного інвестування (2012 р.), започатковано новий вид фінансових послуг – адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах (2012 р.), створено перші небанківські платіжні системи (2013 р.), активного використання набувають мобільні платежі. Однак використання фінансових інновацій упродовж цього

етапу не набуло широких масштабів; їх застосовували лише окремі фінансові установи, оскільки головним їх завданням було відновлення стійкості після кризи та закріплення на ринку. У кінці 2013 р. в Україні функціонувало 407 страхових компаній, 624 кредитні спілки, 479 ломбардів, 1250 інститутів спільного інвестування, 81 недержавний пенсійний фонд і 4 небанківські платіжні установи, а їх активи склали понад 185 млрд. грн.

Четвертий етап – період з 2014 р. і до теперішнього часу характеризується уповільненням розвитку небанківського фінансового сектору, різким зменшенням кількості небанківських фінансових установ, особливо кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів і страхових компаній, та стрімким збільшенням кількості фінансових компаній, підвищенням рівня концентрації капіталу небанківських фінансових установ, а також підготовкою до реформування системи регулювання та нагляду за діяльністю установ небанківського фінансового сектору. Фінансові інновації в цей період використовували, переважно, лізингові та факторингові компанії, недержавні пенсійні фонди, компанії, що спеціалізуються на адмініструванні фінансових активів для придбання товарів у групах, а також небанківські платіжні установи й організації. З точки зору запровадження фінансових інновацій цей етап можна охарактеризувати як період переходу до інтенсивного типу використання нововведень у небанківському фінансовому секторі на основі адаптації кращого світового досвіду. Аналіз сучасного етапу розвитку небанківського фінансового сектору свідчить про те, що станом на 01.01.2018 р. в Україні функціонувало 294 страхові компанії, 378 кредитних спілок, 415 ломбардів, 64 недержавних пенсійних фондів і 818 фінансових компаній. У порівнянні з 2013 р. кількість кредитних спілок зменшилась на 39,4%, страхових компаній – на 27,8%, пенсійних фондів – на 21,0%, тоді як кількість фінансових компаній збільшилась у 2,2 рази. Про посилення ролі небанківського фінансового сектору в структурі економіки країни свідчить збільшення активів небанківських фінансових установ та їх частки в структурі фінансового сектору. Так, у 2017 р. в порівнянні з 2013 р. активи небанківських фінансових установ зросли зі 122,4 млрд. грн. до 185,6 млрд. грн., тобто на 51,6%. Частка небанківських установ у структурі фінансового сектору підвищилась на 3,4 п. п., що є позитивною тенденцією в розвитку фінансового ринку України. Разом з тим унаслідок фінансової кризи та низької ефективності монетарної політики відношення активів фінансового сектору до грошового агрегату М3 знизилось зі 154,1% в 2013 р. до 125,9% у 2017 р., наслідком чого стало суттєве зменшення показника фінансової глибини, що характеризує відношення інвестицій в основний капітал до активів фінансового сектору, з 22,8% до 16,7% (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяг і структура активів установ фінансового сектору України в 2013-2017 рр.

<i>Показники</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
Активи установ фінансового сектору – всього, млрд. грн., в т. ч.:	1400,5	1456,7	1417,1	1417,2	1522,2
- активи банків	1278,1	1316,9	1254,3	1256,3	1336,4
- активи небанківських фінансових установ	122,4	139,8	162,8	160,9	185,8
Питома вага небанківських фінансових установ у структурі активів, %	8,8	9,6	11,5	11,4	12,2
Відношення активів фінансового сектору до ВВП, %	96,2	91,8	71,3	59,5	51,0
Відношення активів фінансового сектору до М3, %	154,1	152,3	142,6	128,5	125,9

Джерело: [Огляд ринків фінансових послуг]

Дослідження умов та особливостей розвитку небанківського фінансового сектору України свідчить про те, що його поява на фінансовому ринку стала важливою самостійною системною інновацією. Переважна більшість створених у цей період небанківських фінансових інститутів, використовуваних ними методів, фінансових інструментів, операцій та технологій для українського фінансового сектору були запроваджені вперше та стали інноваційними. В подальшому відбувався процес поглиблення розвитку небанківського фінансового сектору та поширення фінансових інновацій. Незважаючи на складні умови розвитку небанківського фінансового сектору, в 2017 р. розпочалося його відновлення та поступове нарощування обсягів надання фінансових послуг. Так, у 2017 р. в порівнянні з 2013 р. обсяги кредитування збільшилися у 7,5 раза, надання гарантій та поручительств – у 10 разів, операцій з переказу грошових коштів – у 10,5 раза, обміну валют – у 2,7 раза, послуг факторингу – в 2,7 раза, а акумулювання коштів для фінансування об'єктів будівництва – в 2,5 раза (табл. 2). Аналіз роботи небанківських фінансових установ за напрямками та видами діяльності свідчить про нерівномірність розвитку окремих сегментів фінансового сектору. У 2017 р. на фінансовому ринку України функціонувало 818 небанківських фінансових компаній, які надали своїм клієнтам фінансових послуг на суму 228,2 млрд. грн., що більше, ніж у 2013 р. в 5,4 раза.

Таблиця 2 – Види та обсяги фінансових послуг, наданих небанківськими фінансовими установами України в 2013-2017 рр., млрд. грн.

<i>Види фінансових послуг</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
Залучення фінансових активів з наступним їх поверненням	0,6	0,3	0,6	2,6	0,7
Надання гарантій та поручительств	0,5	0,5	0,4	1,9	5,5
Надання коштів у позику, в т. ч. на умовах фінансового кредиту	3,6	7,0	7,0	5,8	26,9
Адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах	0,3	0,6	0,4	0,4	0,5
Факторинг	11,7	10,0	23,5	16,9	31,4
Фінансовий лізинг	67,1	58,3	26,1	22,9	22,4
Операції з обміну валют	11,1	7,6	0,7	0,4	30,2
Переказ грошових коштів	10,3	11,1	12,7	70,3	107,8
Управління майном для фінансування об'єктів будівництва	9,9	14,5	19,3	12,0	25,1

Джерело: [Основні показники діяльності фінансових компаній та лізингодавців]

Найбільшою мірою економічна криза 2014-2016 рр. відбилась на діяльності лізингових компаній. У 2017 р. в порівнянні з 2013 р. кількість компаній, які надавали послуги фінансового лізингу, зменшилась з 254 до 183. кількість укладених договорів – з 25,1 до 13,9 тис., а вартість договорів – з 67,1 до 22,4 млрд. грн., тобто майже втричі. Головними споживачами послуг фінансового лізингу є транспорт, сільське господарство, сфера послуг, будівництво та харчова промисловість, а тому фінансові інновації, які запроваджуються лізинговими компаніями, тісно пов'язані з галузевою специфікою та включають різні комбінації оперативного та фінансового лізингу, умови спільного фінансування лізингових угод, комбінацію строків та умов фінансування тощо. В 2016 р. АТ «ТАСКОМБАНК» запропонував іпотечні програми на основі використання угод фінансового лізингу, однак, зважаючи на достатньо високу ефективність діяльності фондів фінансування будівництва, така послуга на фінансовому

ринку поширення не набула. Однією із особливостей запровадження фінансових інновацій в лізингових компаніях є комбінування джерел фінансування. Як свідчить аналіз, останнім часом фінансові компанії віддають перевагу використанню авансових платежів, частка яких у 2017 р. в порівнянні з 2015 р. збільшилась із 1,3% до 13,2%, та комерційних кредитів постачальників, частка яких у 2017 р. склала 2,8%. Юридичні особи – лізингодавці впродовж аналізованого періоду в структурі джерел фінансування підвищили частку банківських кредитів з 11,2% до 21,3%, а авансових платежів – з 24,6% до 28,2%.

Важливою фінансовою інновацією в небанківському фінансовому секторі України стало створення відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» фондів фінансування будівництва (ФФБ). У 2017 р. на ринку України діяльність щодо управління майном для фінансування об'єктів будівництва здійснювали 55 компаній, які уклали з компаніями-управителями 25,8 тис. угод щодо участі у ФФБ, а загальна сума внесків до ФФБ склала 34,4 млрд. грн. Переважна більшість інновацій, які сьогодні використовують ФФБ, пов'язані з організацією обліку, звітності та фінансового управління, а також з обігом сертифікатів ФФБ на фондовому ринку України. Важливим видом фінансових послуг, які надають фінансові компанії, є факторинг. Нормативне врегулювання факторингових послуг вперше було здійснено в Законі України «Про банки і банківську діяльність» (2000 р.), а пізніше – в Законі «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001 р.) та Цивільному Кодексі (2003 р.). Станом на 01.01.2018 р. ліцензії на надання факторингових послуг мали 492 компанії. В 2017 р. ними було укладено 7958 угод на суму 9,0 млрд. грн.

Головними галузями економіки, які активно використовують факторинг, є будівництво, сільське господарство, сфера послуг, транспорт і харчова промисловість, що певною мірою впливає на характер інновацій, які запроваджують небанківські фінансові установи. Це, зокрема, стосується використання товаророзпорядчих документів, комбінованих фінансових інструментів, нових методів управління дебіторською заборгованістю, обліку та фінансування операцій. Фінансові компанії, які надають послуги факторингу, останнім часом використовують переважно власні кошти, частка яких у 2017 р. склала 70,4%. Однак у 2017 р. як фінансову інновацію було використано запозичення коштів у юридичних осіб (крім банків), частка яких у 2017 р. порівнянні з 2013 р. збільшилась із 3,7% до 15,7%.

Аналіз діяльності кредитних спілок упродовж останніх років свідчить про те, що під впливом конкуренції з боку банків їх кількість стрімко зменшується. Відповідно, погіршуються й інші показники їх діяльності. Так, у 2017 р. в порівнянні з 2013 р. кількість членів кредитних спілок зменшилась на 42,5%, активи – на 16,5%, а загальна сума внесків – на 29,6%. Разом з тим відбувається процес підвищення рівня концентрації капіталу кредитних спілок: у 2017 р. в порівнянні з 2013 р. капітал, що припадає на одну кредитну спілку, збільшився на 66,3%, активи – на 38,0%, а середня сума внесків – на 16,4%, що, на наш погляд, свідчить про те, що кредитні спілки ще не вичерпали потенціал свого інноваційного розвитку (табл. 3).

Таблиця 3 – Показники діяльності кредитних спілок України в 2013-2018 рр.

<i>Показники</i>	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість кредитних спілок	624	589	588	462	378
Кількість членів, тис. осіб	980,9	821,6	764,6	642,9	564,1
Загальні активи, млн. грн.	2598,8	2338,7	2064,3	2032,5	2169,8
Активи на одну спілку, млн. грн.	4,16	3,97	3,51	4,40	5,74
Капітал, млн. грн.	1055,6	1048,7	1040,9	1044,4	1062,5
Капітал на одну спілку, млн. грн.	1,69	1,78	1,77	2,26	2,81

Кредити членам спілок, млн. грн.	2349,1	1994,4	1792,7	1799,5	1902,3
Внески (вклади) на депозитні рахунки членів спілок, млн. грн.	1330,1	989,8	855,2	831,8	937,0

Джерело: [Інформація про стан і розвиток кредитних установ України]

Про наявність потенціалу кредитних спілок свідчить активне кредитування ними фермерів і власників особистих селянських господарств, частка кредитів яким у 2017 р. в загальній структурі кредитування склала 13,8%. Крім того, в 2018-2019 рр. відбувається реалізація важливого інноваційного проекту Міжнародної фінансової корпорації «Аграрні розписки в Україні», який передбачає використання нового фінансового інструмента для кредитування сільськогосподарських виробників і суміжних підприємств.

Важливе значення для розвитку кредитного ринку України має система ломбардів, яка впродовж останніх років розвивалась достатньо динамічно. Не дивлячись на те, що в 2017 р. в порівнянні з 2013 р. кількість ломбардів зменшилась, їх активи збільшилися майже в 2,5 раза, а сума наданих кредитів – у 2 рази. Важливою фінансовою інновацією останніх років стало зменшення в структурі фінансування діяльності ломбардів частки банківських кредитів з 64,0% до 35,6% і збільшення частки коштів, запозичених або залучених від юридичних і фізичних осіб (табл. 4).

Таблиця 4 – Показники діяльності ломбардів в Україні в 2013-2017 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Активи, млрд. грн.	1,52	1,71	2,22	3,32	3,76
Власний капітал, млн. грн.	0,99	0,97	1,10	1,48	1,65
Надано кредитів, млрд. грн.	8,37	8,41	12,46	16,72	16,39
Вартість майна, прийнятого в заставу, млрд. грн.	10,89	10,88	18,44	31,22	44,48
Кількість наданих кредитів, млн.	12,13	10,93	10,60	11,94	12,23
Середньозважена річна ставка за кредитами, %	211,1	215,6	184,3	197,7	189,3
Структура залучених коштів, % - всього, в т. ч. кошти:	100	100	100	100	100
- банків	64,0	32,4	36,9	39,0	35,6
- інших юридичних осіб	35,5	63,9	55,8	52,5	51,7
- фізичних осіб	0,4	3,6	7,4	8,5	12,7

Джерело: [Інформація про стан і розвиток ломбардів України]

Незважаючи на те, що діяльність ломбардів має багатовікову історію, а технології надання таких кредитів змінюються дуже повільно, фінансові інновації, зокрема, регуляторні, стосуються й їхньої діяльності. До таких інновацій можна віднести підвищення розміру власного капіталу ломбардів до 500 тис. грн. (за наявності відокремлених підрозділів – до 1 млн. грн.), збільшення частки власних коштів і зменшення частки банківських кредитів, а також посилення вимог до облікової та реєстраційної політики ломбардів.

Аналіз діяльності страхових компанії свідчить про те, що, незважаючи на зменшення їх кількості, обсяги наданих ними фінансових послуг постійно збільшуються. Серед головних інновацій, які використовують страхові компанії, можна назвати збільшення обсягів посередницької діяльності з укладання договорів страхування зі страховиками-резидентами та нерезидентами; запровадження в 2015 р. європротоколів для врегулювання страхових випадків страхування відповідальності в разі виникнення дорожньо-транспортних пригод;

введення в 2018 р. додаткового гарантійного внеску в розмірі 10% від зібраних премій з угод щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, який страховики повинні перераховувати у Фонд захисту потерпілих; удосконалення вимог до договорів страхування життя; вдосконалення структури розміщення коштів страхових резервів у високоліквідні фінансові інструменти; впровадження рекомендацій Solvency II; запровадження обов'язкового надання страховиками актуарних звітів, а також вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів системи сертифікації актуаріїв і кваліфікаційних вимог до них. Відносно новим видом фінансових послуг на вітчизняному ринку є надання послуг щодо недержавного пенсійного забезпечення. Незважаючи на зменшення кількості недержавних пенсійних фондів, їх активи в 2017 р. в порівнянні з 2013 р. збільшились на 18,0%, загальна сума пенсійних внесків – на 19,5%, а інвестиційний дохід – на 52,7% (табл. 5).

Таблиця 5 – Основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів України в 2013-2017 рр.

<i>Показники</i>	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість укладених контрактів, тис. шт.	61,4	55,1	59,7	62,6	58,7
Кількість учасників НПФ, тис. осіб	840,6	833,7	836,7	834,0	840,8
Вартість активів НПФ, млн. грн.	2089,8	2469,2	1980,0	2138,7	2465,6
Пенсійні внески, млн. грн. – всього, в т. ч. від:	1587,5	1808,2	1886,8	1895,2	1897,3
- фізичних осіб	66,5	71,4	80,3	92,2	124,3
- фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
- юридичних осіб	1520,5	1736,1	1806,3	1802,1	1772,3
Пенсійні виплати, млн. грн.	300,2	421,4	557,1	629,9	696,3
Кількість учасників, що отримали пенсійні виплати, тис. осіб	69,0	75,6	82,2	81,3	78,8
Інвестиційний дохід, млн. грн.	953,3	1266,0	872,2	1080,5	1455,5
Прибуток від інвестування активів, млн. грн.	818,0	1095,0	657,0	834,8	1183,9

Джерело: [Інформація про стан і розвиток недержавного пенсійного забезпечення України]

До основних фінансових інновацій, які використовують недержавні пенсійні фонди, можна віднести розроблення нових продуктів і програм щодо залучення до системи недержавного пенсійного забезпечення жінок і молоді, формування більш ефективної структури інвестування активів (вкладення в акції іноземних емітентів, підвищення частки вкладень у валютні ОВДП), зміни умов і регулярності пенсійних виплат відповідно до потреб учасників тощо.

На особливу увагу заслуговує запровадження в 2016 р. в недержавних пенсійних фондах, відповідно до програми «USAID/FINREP-II», регуляторної інновації, що пов'язана з вдосконаленням фінансової звітності, запровадженням нового порядку розрахунку справедливої вартості та здійснення операцій з пов'язаними сторонами відповідно до МСБО №26 «Звітність щодо програм пенсійного забезпечення» [Розпорядження 2015]. Останнім часом небанківські фінансові установи активно починають працювати на платіжному ринку. Першу ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків у

2013 р Національний банк України видав ТОВ «ГлобалМані». Станом на 01.01.2019 р. на платіжному ринку вже функціонувало 60 небанківських фінансових установ, створених, переважно, у формі товариств з обмеженою відповідальністю. Крім того, на платіжному ринку з'являються технічні посередники – оператори послуг платіжної інфраструктури, які надають послуги щодо клірингу, процесінгу, виконання операційних і технологічних функцій, що забезпечують використання електронних грошей, інформаційні та технологічні функції щодо переказу коштів тощо. Станом на 01.01.2019 р. в Україні функціонувало 23 такі установи, які здійснювали інфраструктурне забезпечення надання фінансових послуг, переважно, небанківськими фінансовими установами та сприяли запровадженню на ринку інноваційних платіжних послуг і сервісів. Таким чином, проведене дослідження свідчить про те, що небанківський фінансовий сектор України розвивається достатньо динамічно та постійно запроваджує різноманітні фінансові, організаційні та технологічні інновації. Разом з тим, у діяльності небанківських фінансових установ існують і певні проблеми, які стримують використання фінансових інновацій. На наш погляд, до таких проблем варто віднести:

- недостатній рівень капіталізації небанківських фінансових установ, що стримує впровадження капіталомістких інновацій;
- недосконала законодавча база, зокрема, щодо захисту прав інтелектуальної власності;
- недостатній рівень інклюзивності фінансових послуг;
- відсутність у небанківських фінансових установах організаційно-управлінських механізмів і структурних підрозділів, які відповідають за розроблення та впровадження фінансових інновацій;
- недостатній рівень кваліфікації та недосконала система мотивації керівників і фахівців фінансових установ щодо впровадження інновацій;
- недостатній рівень регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ у сфері використання фінансових інновацій.

Тому головними напрямками розв'язання виокремлених проблем щодо запровадження та ефективного використання фінансових інновацій у небанківському фінансовому секторі, на наш погляд, повинні бути:

1. Посилення вимог до капіталу, платоспроможності та ліквідності небанківських фінансових установ, а також вдосконалення структури їхніх активів і зобов'язань.
2. Вдосконалення законодавчого та методичного забезпечення діяльності небанківських фінансових установ на ринку інноваційних послуг.
3. Забезпечення ефективного функціонування розгалуженої мережі небанківських фінансових установ і стимулювання регіональної дифузії фінансових інновацій;
4. Підвищення ефективності управління ризиками, що пов'язані з упровадженням фінансових інновацій.
5. Підвищення рівня корпоративного управління в небанківських фінансових установах шляхом створення відповідних структурних підрозділів для управління інноваційними процесами.
6. Підвищення рівня кваліфікації та вдосконалення системи мотивації фахівців небанківських фінансових установ щодо впровадження інновацій.
7. Удосконалення систем регулювання і нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ у сфері використання фінансових інновацій на основі запровадження міжнародних стандартів і використання кращої європейської практики.

Висновки. Таким чином, аналіз сучасної практики використання фінансових інновацій в небанківському фінансовому секторі свідчить про те, що його поява на фінансовому ринку України стала важливою самостійною системною інновацією.

Головними факторами виокремлення небанківського фінансового сектору зі складу банківської системи були: концентрація банківської діяльності та поглиблення спеціалізації банків; розширення спектру банківських продуктів, послуг та операцій; поява попиту на специфічні фінансові послуги та продукти; розширення кола споживачів фінансових послуг і залучення до фінансової сфери дрібних інвесторів і споживачів; необхідність забезпечення інклюзивності фінансових послуг та інші. Аналіз основних тенденцій та закономірностей становлення й розвитку небанківського фінансового сектору України дозволив виокремити чотири головні етапи цього процесу: 1) 1991-1999 рр. – становлення; 2) 2000-2008 рр. – період екстенсивного інноваційного розвитку; 3) 2009-2013 рр. – післякризове відновлення; 4) 2014 р. і до теперішнього часу – перехід до інтенсивного типу використання нововведень на основі адаптації кращого європейського досвіду.

Головні результати впровадження та використання фінансових інновацій в небанківському фінансовому секторі знаходять свій прояв у підвищенні якості фінансових послуг, розширенні їх асортименту, збільшенні кількості клієнтів, підвищенні рівня доступності фінансових послуг, одержанні додаткового прибутку або іншого соціально-економічного ефекту та підвищенні добробуту громадян. До проблеми, які стримують використання фінансових інновацій, належать недостатній рівень капіталізації небанківських фінансових установ; недосконала законодавча база; низький рівень інклюзивності фінансових послуг; відсутність організаційно-управлінських механізмів впровадження фінансових інновацій; недостатній рівень регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ у сфері запровадження та використання фінансових інновацій та інші.

Головними напрямками розв'язання цих проблем є: посилення вимог до капіталу, платоспроможності та ліквідності небанківських фінансових установ; вдосконалення законодавчого, нормативного та методичного забезпечення діяльності фінансових установ; забезпечення ефективного функціонування розгалуженої мережі небанківських фінансових установ і стимулювання регіональної дифузії фінансових інновацій; підвищення рівня корпоративного управління; удосконалення систем регулювання і нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ у сфері використання фінансових інновацій на основі використання кращої європейської практики. Подальші дослідження в межах обраної теми полягають у пошуку, запровадженні та ефективному використанні в установах небанківського фінансового сектору перспективних фінансових нововведень, а також у забезпеченні продуктивної регіональної та галузевої їх дифузії з метою стимулювання інноваційного розвитку економіки.

Література

- Жупанин, В. В. (2008). Організація залучення заощаджень населення на основі випуску казначейських зобов'язань України. *Фінанси України*. №2, 44-58
- Інформація про стан і розвиток кредитних установ України*. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>
- Інформація про стан і розвиток ломбардів України*. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-lombardiv-Ukrainy.html>

- Інформація про стан і розвиток недержавного пенсійного забезпечення України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-nederzhavnoho-pensiinoho-zabezpechennia-Ukrainy.html>
- Мищенко, В. І., Шаповалов, А. В., & Юрчук, Г. В. (2003). *Електронний бізнес на ринку фінансових послуг*. – К.: Знання
- Мищенко, В. (2010). Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні. *Вісник НБУ*. №8, 4-9
- Мищенко, С. В. (2010). Проблеми оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни. *Фінанси України*. №7, 35-49
- Мищенко, С. В. (2014). Вдосконалення системи безготівкових роздрібних платежів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. №5(158), 22-28
- Науменкова, С. В. (2010). Функціонування недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України. *Фінанси України*. №4, 3-16
- Науменкова, С. В. (2010). *Недержавне пенсійне забезпечення*. – К.: Знання
- Науменкова, С. В. (2013). Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання регуляторної практики. *Фінанси України*. №10, 20-33
- Науменкова, С. (2014). Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні. *Вісник НБУ*. №11, 31-37
- Огляд ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-rynkyv.html>
- Основні показники діяльності фінансових компаній та лізингодавців. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-finansovykh-kompanii-lizynhodavtsiv-ta-lombardiv-Ukrainy.html>
- Пантелеєва, Н. М. (2014). *Фінансові інновації в банківській системі: теорія, методологія, практика*. – К.: УБС НБУ
- Предоплаченные инструменты розничных платежей – от дорожного чека до электронных денег. (2008). – М.: Маркет ДС
- Розпорядження Нацкомфінпослуг від 19.03.2015 р. №499. «Стратегія реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN009514.html
- Світовий досвід та перспективи розвитку електронних грошей в Україні. (2008). – К.: Центр наукових досліджень. НБУ
- Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку. (2016). За ред. заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. – К.: KHEУ
- Alamad, S. (2017). *Financial Innovation and Engineering in Islamic Finance*. Springer International Publishing
- Allen, F. (2012). Trends in Financial Innovation and their Welfare Impact: an Overview. *European Financial Management*, 4(18), 493-514. <https://doi.org/10.1111/j.1468-036X.2012.00658.x>
- Deves, S., & Mensfeld, Romeo A. (1983). *The models of Diffusions of Technical Innovation*
- Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Oxford: Alpha Science International Ltd.
- Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 70, 93-104. [in Polish].
- Dźwigoł, H. (2016a). Menedżer do zadań specjalnych. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 89, 95-106.
- Dźwigoł, H. (2016b). Modelling of restructuring process. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 99, 89-106.

- Dźwigoł, H. (2013). *Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach XXI wieku*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. [in Polish].
- Dzwigoł, H., Aleinikova, O., Umanska, Y., Shmygol, N., & Pushak, Y. (2019b). An Entrepreneurship Model for Assessing the Investment Attractiveness of Regions. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22(1S), 1-7.
- Dzwigoł, H., & Dźwigoł-Barosz, M. (2018). Scientific Research Methodology in Management Sciences. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(25), 424-437. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136508>
- Marszałek-Kawa, J., Chudziński, P., & Miśkiewicz, R. (2018). *Gospodarka globalna w świetle wyzwań Industry 4.0 [Global Economy in the Light of Industry 4.0 Challenges]*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. [in Polish].
- Miśkiewicz, R. (2019a). *Challenges Facing Management Practice in the Light of Industry 4.0: The Example of Poland*. *Virtual Economics*, 2(2), 37-47. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02(2))
- Miśkiewicz, R. (2019b). Industry 4.0 in Poland – Selected Aspects of Its Implementation. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series*, 136, 403-413.
- Mention, A. L., & Torkkeli, M. (2014). *Innovation in Financial Services: A Dual Ambiguity*. – Cambridge Scholars Publishing
- Merton, R. C. (1992). Financial innovation and economic performance. *Journal of Applied Corporate Finance*, 4(4), 12-22. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6622.1992.tb00214.x>
- Miller, M. H. (1986). Financial Innovation: The Last Twenty Years and the Next. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, vol. 21, no. 4, 459-471
- Napoli, R. (2008). Innovation in the Financial Sector: Persistence and Schumpeterian Hypotheses. *Journal of Service Science and Management*, 1(3), 215-226. <https://doi.org/10.4236/jssm.2008.13023>
- Naumenkova, S., Mishchenko, V., & Mishchenko, S. (2018). Digital currencies in the context of public trust to money. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(25), 305-316. <http://dx.doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136869>
- Persons, J. C., & Warther, V. A. (1997). Boom and bust patterns in the adoption of financial innovations. *Review of Financial Studies*, vol. 10 no.4, 939-967
- Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine* (2018). Poland: "Izdevnieciba "Baltija Publishing"
- The Banking System of Ukraine Towards European Integration* (2015). – K.: NBU, CSR
- Tufano, P. (1989). Financial Innovation and First Mover Advantages. *Journal of Financial Economics*, vol.25, 213-240
- Tufano, P. (2003). *Financial Innovation: The Last 200 Years and the Next*. – JAI Press, Inc.

References

- Alamad, S. (2017). *Financial Innovation and Engineering in Islamic Finance*. – Springer International Publishing
- Allen, F. (2012). Trends in Financial Innovation and their Welfare Impact: an Overview. *European Financial Management*, 4(18), 493-514. <https://doi.org/10.1111/j.1468-036X.2012.00658.x>
- Deves, S., & Mensfeld, Romeo A. (1983). *The models of Diffusions of Technical Innovation*
- Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Oxford: Alpha Science International Ltd.
- Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 70, 93-104. [in Polish].

- Dźwigoł, H. (2016a). Menedżer do zadań specjalnych. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 89, 95-106.
- Dźwigoł, H. (2016b). Modelling of restructuring process. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 99, 89-106.
- Dźwigoł, H. (2013). *Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach XXI wieku*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. [in Polish].
- Dzwigoł, H., Aleinikova, O., Umanska, Y., Shmygol, N., & Pushak, Y. (2019b). An Entrepreneurship Model for Assessing the Investment Attractiveness of Regions. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22(1S), 1-7.
- Dzwigoł, H., & Dźwigoł-Barosz, M. (2018). Scientific Research Methodology in Management Sciences. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(25), 424-437. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136508>
- Financial infrastructure of Ukraine: state, problems and prospects of development*. (2016). Ed. comp. edit V. Oparin, V. Fedosov. - K.: KNEU
- Informatsiya pro stan i rozvytok kreditnih ustanov Ukrayini*. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>
- Informatsiya pro stan i rozvytok lombardiv Ukrayini*. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-lombardiv-Ukrainy.html>
- Informatsiya pro stan i rozvytok nederzhavnogo penslynogo zabezpechennya Ukrayini*. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-nederzhavnoho-pensiinoho-zabezpechennia-Ukrainy.html>
- Marszałek-Kawa, J., Chudziński, P., & Miśkiewicz, R. (2018). *Gospodarka globalna w świetle wyzwań Industry 4.0 [Global Economy in the Light of Industry 4.0 Challenges]*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. [in Polish].
- Mention, A. L., & Torkkeli, M. (2014). *Innovation in Financial Services: A Dual Ambiguity*. - Cambridge Scholars Publishing
- Merton, R. C. (1992). Financial innovation and economic performance. *Journal of Applied Corporate Finance*, 4(4), 12-22. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6622.1992.tb00214.x>
- Miller, M. H. (1986). Financial Innovation: The Last Twenty Years and the Next. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, vol. 21, no.4, 459-471
- Mishchenko, S. V. (2010). Problemy ocinky vplyvu hroshchovo-kredytnoi sfery na ekonomichnu bezpeku krainy [Problems of an assessment of the impact of the stability of the functioning of the monetary sphere on the country's economic security]. *Finance of Ukraine*, vol. 7, 35-49
- Mishchenko, S. V. (2014). Vdoskonalennja systemy bezhotivkovykh rozdribnykh platezhiv [Improvement of the system of non-cash retail payments]. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: Economics*, Vol. 5, no. 158, 22-28
- Mishchenko, V. (2010). Pidvyshchennja efektyvnosti rehuljuvannja ta nahljadu za finansovym sektorom v Ukraini [Improving the effectiveness of regulation and supervision of the financial sector in Ukraine]. *Bulleten NBU*, vol.8, 4-9
- Mishchenko, V. I., Shapovalov, A. V., & Yurchuk, G. V. (2003). *Elektronnyi biznes na rynku finansovykh posluh* [Electronic business in the financial services market]. - K.: Knowledge
- Miśkiewicz, R. (2019a). *Challenges Facing Management Practice in the Light of Industry 4.0: The Example of Poland*. *Virtual Economics*, 2(2), 37-47. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02(2))
- Miśkiewicz, R. (2019b). Industry 4.0 in Poland – Selected Aspects of Its Implementation. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series*, 136, 403-413.

- Napoli, R. (2008). Innovation in the Financial Sector: Persistence and Schumpeterian Hypotheses. *Journal of Service Science and Management*, 1(3), 215-226. <https://doi.org/10.4236/jssm.2008.13023>
- Naumenkova, S. (2014). Finansova inkluzivnist ta problemy zabezpechennja dostupu naselennja do bazovykh finansovykh posluh v Ukraini [Financial inclusiveness and problems of ensuring access of the population to basic financial services in Ukraine]. *Bulleten NBU*, vol.11, 31-37
- Naumenkova, S. V. (2010). Funkcionuvannja nederzhavnykh pensinykh fondiv na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Functioning of non-state pension funds in the financial services market of Ukraine.]. *Finance of Ukraine*, vol.4, 3-16
- Naumenkova, S. V. (2010). *Non-state pension provision*. – K.: Knowledge
- Naumenkova, S. V. (2013). Pidvyshchennja dostupnosti finansovykh posluh: aktualni pytannja rehuljatornoi praktyky [Increasing the availability of financial services: topical issues of regulatory practice]. *Finance of Ukraine*, vol.10, 20-33
- Naumenkova, S., Mishchenko, V., & Mishchenko, S. (2018). Digital currencies in the context of public trust to money. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(25), 305-316. <http://dx.doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136869>
- Oglyad rinkiv finansovih poslug*. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-rynkiv.html>
- Osnovni pokazniki diyalnosti finansovih kompaniy ta lizingodavtsiv*. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-finansovykh-kompanii-lizynhodavtsiv-ta-lombardiv-Ukrainy.html>
- Pantyleeva, N. M. (2014). *Financial innovations in the banking system: theory, methodology, practice*. – K.: UBS NBU
- Persons, J. C., & Warther, V. A. (1997). Boom and bust patterns in the adoption of financial innovations. *Review of Financial Studies*, vol.10, no.4, 939-967
- Prepaid instruments for retail payments - from traveler's check to electronic money*. (2008). – M.: Market DS
- Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine* (2018). Poland: "Izdevnieciba "Baltija Publishing"
- The Banking System of Ukraine Towards European Integration* (2015). – K.: NBU, CSR
- The Resolution of the National Financial Services Commission dated March 19, 2015, No. 499. "Strategy for reforming the state regulation of non-bank financial services markets for 2015-2020"*. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN009514.html
- Tufano, P. (2003). *Financial Innovation: The Last 200 Years and the Next*. – JAI Press, Inc.
- Tufano, P. (1989). Financial Innovation and First Mover Advantages. *Journal of Financial Economics*, vol. 25, 213-240
- World experience and prospects of electronic money development in Ukraine*. (2008). – K.: Center for Scientific Research. NBU
- Zhupanyn, V. V. (2008). *Orhanizacija zaluchennja zaoshhadzhen naselennja na osnovi vypusku kaznacheiysky efektyvnosti rehuluvannja ta nahljadu za finansovym sektorom v Ukrainikh zobovjazan Ukrainy* [Organization of attraction of population savings on the basis of issuing treasury obligations of Ukraine]. *Finance of Ukraine*, vol. 2, 44-58

Received: 10.04.2019

Accepted: 11.04.2019

Published: 30.06.2019